

nen 1990-lukua julkaistussa kirjallisuudessa esiintyvän myytin epätodeksi.

Alankomaissa pyöräilyn osuus liikennesuoritteesta on ollut ja on merkittävä verrattuna muihin maihin. Tästä huolimatta pyöräilyä ei juuri ole Alankomaissa tutkittu. Harvat olemassa olevat tutkimukset lähinnä vertailevat pyöräilyn määrää Alankomaiden ja muiden Euroopan maiden suurkaupungeissa. Maastrichtin yliopisto on hiljattain aloittanut pyöräilyn historian tutkimuksen Alankomaissa. Koska tutkimus on vasta alussa, toistaiseksi tärkein tulos on ollut internetiin koottu pyöräilyhistorian bibliografia, joka sisältää yli 1700 otsikkoa. Pohdiskellessaan sitä, miksi pyöräily Alankomaissa tuli suosituksi, bibliografiaa esitellyt tohtori Harry Oosterhuis viittasi saksalaisiin tutkimuksiin, joissa on verrattu pyöräilyn kehitystä Saksassa ja Alankomaissa. Näiden tutkimusten mukaan Alankomaissa pyöräteollisuuden yhdistys onnistui luomaan pyöräilylle keskiluokkaisen imagon, joka yhdistettiin liberaaliin ajatteluun ja tasa-arvoon. Siten pyörää ei viime vuosidadan alkupuolella ja puolivälissä katsottu Alankomaissa autoa huonommaksi ajoneuvoksi. Pyöräilyä edisti myös se, että pyöräilystä tuli osa Alankomaiden kuninkaallisten identiteettiä. Lisäksi pyöristä peritty vero käytettiin ensimmäisen maailmansodan jälkeen kokonaan pyöräilijöiden olosuhteiden kehittämiseen, kuten pyöräteiden rakentamiseen.

Huolimatta siitä, että esitelmien tieteellinen taso on konferensseissa hyvinkin kirjava, konferenssit ja etenkin niiden esitelmistä koottu *Proceedings*-sarja ovat pyöräilyn historiaa tutkivalle välttämättömiä: konferensseissa on mahdollista tavata kaikki ne ihmiset, jotka pyöräilyn historiasta ovat ylipäättänsä kiinnostuneita. Prahan konferenssin myötä *Proceedings*-sarja etenee 21. niteseen. Seuraavan kerran pyöräilyn historia kerää tuntijansa konferenssiin Pariisiin ensi vuonna ja vuonna 2012 on vuorossa Belgia.

OPPIAINERAJOJEN ULKOPUOLELLE UNOH- TUNEITA KYSYMYKSIÄ KARTOITTAMASSA

Anna Sivula

Industry and Modernism. Companies, Architecture and Identity in the Nordic and Baltic Countries during the High-Industrial Period (Edited by Anja Kervanto Nevanlinna). SKS, Helsinki, 2007.

Monitieteisten tutkimusprojektien pakollisina suoritteina syntyneet artikkelikokoelmat vaikuttavat toisinaan sateenvarjoilta, joiden alle on kerätty pirstaleiseksi kokonaisuudeksi kasa toisiinsa löyhästi liittyviä artikkeleita. Epäluulo herää heti, kun kokoelma lupaa yhdistää talous- ja sosiaalishistoriaa yrityshistoriaan, arkkitehtuurin historian ja teollisuusperinnön tutkimukseen ja valottaa näistä näkökulmista Baltian ja Pohjoismaiden historiaa. Anja Kervanto Nevanlinnan toimittama *Industry and Modernism. Companies, Architecture and Identity in the Nordic and Baltic Countries during the High-Industrial Period* vaikuttaa ensinäkemältä tyypilliseltä sateenvarjotoimitteelta.

Vaikutelma epäyhtenäisestä kompilaatiosta häviää kuitenkin nopeasti kokoelmaa lukiessa. Sen korvaa vaikutelma ranskalaisyppisistä keskustelun avauksesta. Kervanto Nevanlinna nostaa toimittamaansa teosta kokoavaksi ajatukseksi kokonaishistoriallisen lähestymistavan ja pelkistää modernismin ja teollisuuden suhdetta käsittelevien tapaustutkimusten kysymyksenasettelut kaupunkihistorialliseen kontekstiin sijoitetuiksi kysymyksiksi. Teoksen kirjoittajat tarkastelevat konkreettisia tapauksia joko

muutaman vertailevan tutkimusasetelman valossa tai yksittäistä tapausta intensiivisesti analysoiden. Tapausten konkreettisuus auttaa lunastamaan teoksen alussa annetut lupaukset: artikkeleissa todella kartoitetaan asemansa vakiinnuttaneiden yliopistollisten oppiaineiden välisiä rajavyöhykkeitä ja eikenenkään maita, ja esitetään kysymyksiä, joita vakiintuneissa historian, taiteiden tutkimuksen, kulttuurin tutkimuksen tai yhteiskuntatieteiden oppiaineissa ei ole tapana esittää. Teos on ilmestynyt jo vuonna 2007, mutta sen artikkelit ovat säilyttäneet ajan-kohtaisuutensa.

Kervanto Nevanlinna avaa teoksen alleviivaamalla teollisuuden ja modernismin historiallisuutta. Teoksen näkökulmaa ja käsitteitä valottavaa artikkelia seuraa teollistuneen aikakauden (High-Industrial Period) talous- ja yhteiskuntahistoriallista kontekstia valottava Maths Isacsonin ja Susanna Fellmanin artikkeli. Se konkretisoi muutamia teollisuusarkkitehtuurin käytön ja sen diskursiivisen uudelleenmuotouttamisen kontekstiin kuuluvia kysymyksiä lähinnä pohjoismaisten esimerkkien avulla. Ajanjakson tärkeimmät käännepeisteet määrittelevä teksti olisi ehkä kaivannut tuekseen muutaman vanhanaikaisen kasvukäyrän tai taulukon, mutta toimii toki ilman tällaista evidenssiäkin. Esitys päättyy problematisoimaan erilaisten taloushistorioiden nyky-yhteiskuntaan jättämiä perintöjä ja orientoituu kohti näiden perintöjen mahdollistamia tulevaisuuksia. Kokoelman kolmen kontekstoinnin sarjan päättää Caspar Jørgensenin teollistuneen ajan mentaliteettia ja sen muotoutumista konkreettisten tanskalaisten esimerkkien valossa avaava artikkeli, joka tarjoaa Tanskaa koskevan periodisoinnin varsin päteväksi vertailukohdaksi suomalaisille samankaltaisten prosessien tutkijoille. Jørgensen itse tyytyy vertailemaan Tanskaa Ruotsiin, mutta näkökulman laajentaminen muihin Pohjoismaihin ja Baltiaan avaisi varmasti kiinnostavia ulottuvuuksia yhteiskun-

tien muutoksiin ja niiden välisiin eroihin.

Kolmen avausartikkelin jälkeen kokoelma suuntaa näkökulman maiseman transformaatioihin. Jakson avaa teollisen kulttuuriperinnön Pohjoismaiden Grande Dame Marie Nisser, joka valottaa Oxelösundin esimerkin valossa sitä, miten modernia teollisuustuotantoa mukautettiin 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa perinteisten rakennusten puitteisiin. Nisser esittää analysoimalleen tapaukselle konkreettisia, yleisiä kysymyksiä: Millaiset voimat vaikuttivat investointiohjelman taustalla? Mitä uusia teknologioita sopeuttamisessa sovellettiin? Miten ratkaistiin nopeasti kasvavan yhdyskunnan asunto-ongelmat? Millainen oli uudistajien käsitys ”hyvästä yhteiskunnasta”? Ja lopulta: Onko tästä tapauksesta avuksi tai esikuvaksi vastaaville projekteille? Marja Lähteenmäen, Ivar E. Stavin ja ja Andis Cinisin esitykset vahvistavat Nisserin artikkelin herättämää vaikutelmaa: teollisen maiseman transformaatiota koskevia kysymyksiä on tarkasteltava konkreettisten tapausten valossa ja tulosten yleistettävyyteen on suhtauduttava varovasti. Kukin tapaus opettaa omalla tavallaan esittämään uusia kysymyksiä.

Kokoelma etenee muotoaan muuttavan maiseman konkretiasta kohti aineellisen ympäristön diskursiivista uudelleenmuotouttamista. Susanna Fellman avaa rakennettua ympäristöä modernisoiviin puheta-poihin ja käytänteisiin johdattelevan jakson artikkelillaan, joka käsittelee estetiikan paikkaa teollisuusjohtamisen käytänteiden joukossa. Konkreettinen esimerkki tekee tässäkin artikkelissa esitetyistä kysymyksistä mielekkäitä. Samantyyppisellä otteella voisi analysoida esimerkiksi *historiallistamista* teollisuusjohtamisen käytänteenä. Tässä jaksossa esiteltyt muut tapaukset vahvistavat vaikutelmaa, jonka mukaan tässä ollaan ymmärtämässä teollisuusyritysten strategioiden taustalla vaikuttavia vähän tutkittuja voimia.

Teoksen viimeinen jakso pureutuu tapoihin, joilla teollistuneen aikakauden toimijat, teollisuustuotantoa harjoittaneet yritykset, käyttivät vuosina 1930–1980 arkkitehtuuria sekä sisäisen että ulkoisen yrityskuvansa vahvistamiseen. Arkkitehtuurin käyttämistä yrityksen ulkoisen kuvan vahvistamiseen erittelevät Anders Houlitz ja Tuija Mikkonen, kun taas Johanna Björkman ja Mart Kalm keskittyvät erittelemään arkkitehtien vaikutusta teollisuusyhdyskuntien sisäisiin rakenteisiin. Kiinnostuksen kohde kiteytyy Tuija Mikkosen otsikossa: *Companies Manifesting their Identity through Architecture*. Kyse on arkkitehtuurin käytöstä. Mikkonen esittelee analyoimansa teollisuusrakennukset ymmärrettävinä puheenvuoroina. Hän käsittelee näitä yrityskuvaa vahvistavia puheenvuoroja lähilukevalla tarkkuudella, ja lukija vakuuttuu siitä, että ne on pystytetty yrityksen luotettavuuden argumenteiksi. Mikkosen tutkimus tuo tehtaat julkisten rakennusten rinnalle maisemaan kiinnitettynä aktiivisena diskurssina, joka vahvistaa rakennuttajan/rakennuksessa toimivan yrityksen asemaa ympäröivässä yhteisössä ja suuntaa maiseman ja sen tulkitsijan vuorovaikutuksessa syntyviä tulkintoja. Rakennukset eivät ole ensisijaisesti arkkitehdin taiteellisen vapauden ilmauksia vaan yrityskuvan vahvistamisen välikappaleita.

Lopputuloksena on lukijalle haastava, mutta yllättävän johdonmukainen kokoelma, jonka kiinnostavuuden takaavat huolellisesti esitellyt tapaukset. Kervanto Nevanlinna vetää kokoelman päättävässä johtopäätösluvussa yhteen niitä näkemyksiä, joita artikkelien kirjoittajat ovat esittäneet teollistuneesta yhteiskunnasta ja siitä, miten ja millaiseksi se Pohjoismaissa ja Baltiassa vuosien 1930–1980 välisenä aikana muotoutui. Ranskalaisen yhteiskunta- ja kulttuurihistorian tutkimustraditioon, erityisesti sen ”blochilaiseen”, yhteiskunnassa aktiivisesti läsnä olevasta kulttuuriperinnöstä kiinnostuneeseen linjaan (Fernand Braudel, Geor-

ges DUBY) perehtynyt Kervanto Nevanlinna korostaa yhteenvedossaan sitä, että historioitsijoiden tulee kiinnittää huomionsa niihin menneisyyden piirteisiin, jotka jäivät aika-laisten itseymmärryksen ulkopuolelle. Aika-laisten itseymmärrys keskittyi kuvaamaan ja selittämään modernisaatiota, mutta Kervanto Nevanlinna esittää ja jättää auki kysymyksen, joka koskee sitä, millaisia vaihtoehtoja modernismille näissä yhteiskunnissa teollistuneena aikana oikeastaan avautui. Kysymys ei saa tässä teoksessa vastausta, mutta sen tärkeys tulee hyvin perustelluksi.

Tapauksen merkitys muodostuu kontekstista, jota vasten tapausta tulkitaan. Kokoelman konteksti on rakennettu taitavasti väljäksi. Yhteiskunnallisen muutoksen tematiikka korostuu kuitenkin siinä määrin, että mieleen tulee Marc Blochin kuvaus omasta tutkimusotteestaan vuodelta 1924: ”Tämä on ennen muuta kontribuutio Euroopan poliittiseen historiaan, poliittiseen sanan laajemmassa ja todemmassa merkityksessä”.

Teoksen loppuyhteenvedo ei kerro juuri mitään pohjoismaisen tai baltialaisen yhteiskunnan ominaispiirteiden muotoutumisesta. Vaikuttaa siltä, että toimittaja olettaa lukijan suorittaneen yleisen historian peruskurssinsa ja osaavan käyttää tietojaan problematisoivan yhteenvedon ymmärtämiseen. Kokoelman otsikoita voi kuitenkin hiukan kritikoida: otsikot olisi kannattanut viimeistelyvaiheessa muotoilla vastaamaan teoksen keskustelemaa ja uusia kysymyksiä kohti suuntautuvaa sisältöä. Kokoelman sisältö ei ole vedettävissä yhteen Pohjoismaiden ja Baltian yhteiskuntien historian uudeksi tulkinnaksi. Sitä vastoin se asettaa vakiintuneet tulkinnat uudenlaisten kysymysten kontekstiksi. Jokaisella kirjoittajalla on älykästä sanottavaa, mutta kenelläkään ei ole tarvetta levitellä artikkelissaan ilmeisen laajaa lukeneisuuttaan. Tapaustutkimukset käsittelevät sitä, miten ja miksi yhteiskunta muuttuu, ja artikkelien muodostama koko-

naisuus jäsenyyksi keskusteluksi, johon olisi mukava osallistua. Teos inspiroi ja sparraa tutkijoita, jotka pitävät hyvistä esimerkeistä eivätkä halua takertua koulukuntaistuneiden käsite-erittelyjen lillukanvarsiin. Erityisen hyvin teos sopii niille, joiden sanastoon kuuluvat, tietyksi asianmukaisella tavalla problematisoituina, sellaiset termit kuin *fakta*, *aineellisuus*, *kesto* ja *tapabtuma*. Suosittelen sitä myös niille historioitsijoille, joilla on tapana etsiä haasteita selaamalla Latourin teoksia ja pohtia, olemmeko koskaan olleet moderneja. Kervanto Nevanlinnan toimittaman kokoelman artikkelien järjestys on siinä määrin pedagogisesti onnistunut, että teosta voi harkita myös esimerkiksi aineopintojen loppuvaiheen tai syventävien opintojen tenttikirjaksi historian tai kulttuurihistorian oppiaineissa. Tentaattorin on kuitenkin ymmärrettävä olla esittämättä Pohjoismaiden ja Baltian maiden teollistumista koskevaa kysymystä, sillä siihen ei tämän artikkelikoelman perusteella pysty vastaamaan.

Kervanto Nevanlinnan toimittama kokoelma kantaa rohkeasti yhteiskuntahistoriallisen lähestymistavan tunnusmerkkejä ja kannustaa lukijaa pohtimaan erilaisten yhteiskuntien vertailemisen mahdollisuutta. Se kannustaa myös katsomaan teollisia kulttuuriperintöprosesseja läheltä. Kokoelma opettaa katsomaan uudella tavoin Pohjoismaiden ja Baltian teollistuneiden yhteiskuntien muotoutumisen historiaa ja pohtimaan sitä, millaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia eroja teollisen ajan erilaiset aineelliset sekä ajattelun ja tuntemisen tapoja muokanneet prosessit ovat jättäneet jälkeensä. Lukija joutuu pysähtymään teollisen kulttuuriperinnön tutkimuksen ydinkysymysten äärelle. Tästä kokoelmasta on hyvä jatkaa kysymysten esittämistä.

¹ Bloch, Marc: Les Rois Thaumaturges. Étude sur le caractère surnaturel attribué à la puissance royale particulièrement en France et en Angleterre. Librairie Istra, Strasbourg, 192

GOTTLIEB DAIMLERIN AIKAKAUSI UUSIA NÄKÖKULMIA AUTOJEN VARHAISEEN HISTORIAAN

Svante Ersten

Reinhard Seiffert: *Die Ära Gottlieb Daimlers: Neue Perspektiven zur Frühgeschichte des Automobils und seiner Technik*. Vieweg+Teubner Verlag, 2009. 268s.

Vuonna 2009 syyskuussa ilmestyi Reinhard Seiffertin kirjoittama saksankielinen kirja, joka käsittelee kaasumootoreiden ja autojen alkuhistoriaa vuoteen 1901 saakka. Kirjassa on erittäin runsaasti kuvamateriaalia.

Reinhard Seiffert toteaa teoksen alussa, että autokehityksen ”alkuaskleet” otettiin 1800-luvun viimeisen neljänneksen aikana. Aika oli poliittisesti rauhaisaa, mutta tunnusomaista sille oli valtava varustautuminen sodan varalle. Seiffert empii automäärityksen yhdistämistä Gottlieb Daimleriin, sillä ainakin saksalaisen käsityksen mukaan Carl Benzillä on ollut yhtä suuri osuus auton kehittämisessä. Toisissa maissa on esitetty muita auton kehittäjiä. Seiffert viittaa USA:n presidentti Obaman pian virkaan astumisen jälkeen pitämään puheeseen, jonka mukaan amerikkalaiset olisivat olleet auton keksijöitä. Yleensä autojen ja moottorien kehittäjinä pidetään Daimleria, Benziiä, Ottoa ja Dieseliä. Tätä yritetään kirjassa selvittää dokumenttien avulla alkaen polttoaineista ja moottoreista.

Seiffertin mukaan ensimmäiset ”mootorit” olivat hollantilaisen Christian Huygensin v. 1673 ruudilla toimiva ja sveitsiläisen Francois Isaac de Rivazin v.1807 patentoima vetykäyttöinen moottori. Jälkimmäinen on